

Список використаних джерел:

1. Богатирьов І.Г. Корекція поведінки засуджених жінок в установах виконання покарань. Чернівці, 2003. 168 с.
2. Лобжина Т.К. Права жінок, засуджених до позбавлення волі. Зб. наук. праць / Ред. кол.: Ю.В. Баулін (голов. ред.) та ін. Харків, 2007. Вип. 14. С. 144–153.
3. Бурда С.Я. Зміст кримінально-виконавчої характеристики засуджених до позбавлення волі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2011. Випуск 3. С. 213–221.
4. Царюк С.В. Кримінально-виконавча характеристика засуджених, які відбувають покарання у виправних колоніях максимального рівня безпеки [Текст] : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Дніпропетровський держ. ун-т внутрішніх справ. Дніпро, 2009. 20 с.
5. Права позбавлених волі, які утримуються під вартою в ОРДЛО / упоряд. Є.Ю. Захаров, Н.М. Мельник. Харків : ТОВ «Видавництво «Права людини», 2018. 80 с.
6. Доклад о ситуации с правами человека в Украине 16 февраля – 15 мая 2017 г. : Управление Верховного комиссара Организации Объединенных Наций по правам человека [неофич. перевод]. 54 с. URL : https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/UAReport18th_RU.pdf (дата звернення: 21.07.2019).
7. Дотримання прав ув'язнених в Україні–2015. Доповідь «Донецького Меморіалу» / упоряд. О.П. Букалов. Харків, 2016. 48 с.
8. Россияне на оккупированном Донбассе «третируются» на зеках: веб-портал «News.online.ua». URL : <https://news.online.ua/754602/rossiyane-na-okkupirovannom-donbasse-treniruyutsya-na-zekah/> (дата звернення: 21.07.2019).
9. Дотримання прав ув'язнених в Україні–2014. Доповідь «Донецького Меморіалу» / упоряд. О.П. Букалов. URL : <http://ukrprison.org.ua/publication/1430856171>.
10. Правове свавілля в ОРДЛО. Звіт за результатами документування фактів порушень прав людини в окремих районах Донецької та Луганської областей. Київ, 2017 р. 56 с.
11. З окупованих територій повернули ще 64 в'язнів: веб-ресурс «5 канал». URL : <https://www.5.ua/suspilstvo/z-okupovanykh-terytorii-povernuly-shche-64-viazniv-podrobytsi-196279.html> (дата звернення: 24.07.2019).

УДК 343.8

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.3-2.21>

КОЛЬ І.О.

ПРО ЗМІСТ ТА ХАРАКТЕРИСТИКУ СИСТЕМОУТВОРЮЮЧИХ ОЗНАК ПОНЯТТЯ «ЗАХОДИ ВГАМУВАННЯ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДО ЗАСУДЖЕНИХ У МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ УКРАЇНИ»

У статті сформульовано авторський варіант поняття «заходи вгамування, що застосовуються до засуджених у місцях позбавлення волі України», а також здійснено аналіз його системоутворюючих ознак з урахуванням існуючих теоретичних та практичних проблем та запропоновані науково обґрунтовані заходи, спрямовані на удосконалення правового механізму з цих питань. Наголошено, що під насильством, що не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, розуміється умисне заподіяння легкого тілесного ушкодження, що не спричинило короточасного розладу здоров'я або незначної втрати працездатності, а також вчинення інших насильницьких дій (завдання удару, побоїв, незаконне позбавлення волі) за умови, що вони не були небезпечними для життя чи здоров'я в момент заподіяння.

З'ясовано, що в юридичній літературі, зокрема при кваліфікації злочинів проти власності, під психічним насильством розуміють будь-яку погрозу, яка спрямована

© КОЛЬ І.О. – кандидат юридичних наук, начальник відділу нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях та інших заходів примусового характеру (Прокуратура Київської області)

на те, щоб у потерпілого склалося враження, що якщо він протидіятиме особі, яка її висловила, або не виконав її вимог, то погроза буде реалізована. Отже, психічне насильство, яке може застосовуватись персоналом органів та установ виконання покарань, може носити характер та зміст насильства, мова про яке велась вище, при умові дотримання меж необхідної оборони та затримання злочинця. Визначено, що системоутворюючі ознаки поняття заходів вгамування, що застосовуються до засуджених у місцях позбавлення волі слід розглядати як взаємодіючий комплекс, на підставі якого можна повно та всебічно з'ясувати соціально-правову сутність та зміст заходів вгамування, що застосовуються до засуджених, позбавлених волі. При цьому, теоретичне значення сформульованого у даному дослідженні поняття полягає у тому, що на доктринальному рівні розширені межі знань про соціальну складову такої правової категорії, як застосування визначених у законі заходів вгамування у сфері виконання покарань України, тобто як обставини, що не тільки вимагає злочинність діяння з боку осіб, які вправі їх застосовувати але й є суспільно корисною у контексті забезпечення правопорядку у місцях позбавлення волі та запобігання суспільно небезпечним наслідкам від протиправних діянь правопорушників з числа засуджених, які тримаються у виправних і виховних колоніях.

Практичне ж значення виведеного у цій роботі поняття виражається у тому, що у ньому сформульовано науково обґрунтований алгоритм дій персоналу ДКВС України у випадках, коли виникають правові та фактичні підстави застосування до засуджених, позбавлених волі, фізичної сили, спеціальних засобів, гамівної сорочки та зброї.

Ключові слова: характеристика, системоутворююча ознака, заходи вгамування, засуджений до позбавлення волі, застосування, персонал колоній, правопорушення.

The article formulates the author's version of the concept of "appeasement measures applicable to prisoners in prisons of Ukraine", as well as analyzes its system-forming features, taking into account existing theoretical and practical problems, and proposes scientifically sound measures aimed at improving these legal mechanisms. It is emphasized that violence that is not dangerous for the life or health of the victim means intentional infliction of light bodily injury, which did not lead to short-term health disorders or minor disability, as well as committing other violent acts (hitting, beating, illegal imprisonment), provided that they were not life or health threatening at the time of the infliction.

It has been found that in the legal literature, in particular in the qualification of crimes against property, by mental violence is understood any threat that is aimed at giving the victim the impression that if he counteracts the person who expressed it or did not fulfill its requirements, then the threat will be realized. Therefore, mental abuse, which can be used by the staff of law enforcement agencies and institutions, can be of the nature and content of the violence discussed above, subject to the limits of the necessary defense and detention of the offender. It is determined that the system-forming features of the notion of appeasement measures applied to prisoners in prisons of Ukraine should be considered as an interoperable complex, on the basis of which the social and legal nature and content of the restraint measures applied to prisoners can be fully and comprehensively understood.

At the same time, the theoretical significance of the concept formulated in this study is that at the doctrinal level, the limits of knowledge about the social component of such legal category as the application of measures prescribed by law in the sphere of execution of punishments of Ukraine are expanded, ie as circumstances that not only require crime actions by persons who have the right to use them but are also socially useful in the context of ensuring law enforcement in prisons and preventing socially dangerous consequences from unlawful acts of offenders among prisoners who are held in prisons and correctional facilities.

The practical meaning of the concept expressed in this work is expressed in the fact that it formulates a scientifically substantiated algorithm of actions of staff of the State Internal Affairs Service of Ukraine in cases where there are legal and factual grounds for applying to prisoners, deprived of liberty, physical force, special means, a shirt and weapons.

Key words: characteristic, system-forming feature, mitigation measures, sentenced to imprisonment, application, colony staff, offense.

Постановка проблеми. У чинному Україні, зокрема у ст. 106 Кримінально-виконавчого кодексу (КВК) визначено перелік заходів вгамівного характеру, які вправі застосовувати персонал виправних і виховних колоній до засуджених, позбавлених волі. До таких віднесені: фізична сила, спеціальні засоби, гамівна сорочка та зброя.

Поряд з цим, у жодному із нормативно-правових актів, що стосуються даного питання, не з'ясовано сутність і зміст поняття «заходи вгамування, що застосовуються до засуджених у місцях позбавлення волі України», що, у свою чергу, виступає однією з детермінант, які обумовлюють вчинення протиправних дій як з боку персоналу колоній, так і з участю засуджених, що відбувають покарання у цих установах виконання покарань (УВП) [1].

Отже, в наявності складна теоретична та прикладна проблема, що потребує розв'язання, у тому числі на доктринальному рівні. Саме ця обставина обумовила вибір теми даної наукової статті та визначила її головне завдання – сформулювати авторський варіант поняття «заходи вгамування, що застосовуються до засуджених у місцях позбавлення волі України» та на підставі результатів аналізу його системоутворюючих ознак розробити комплекс заходів, спрямованих на удосконалення правового механізму з цих питань.

Стан дослідження. Вивчення наукової літератури показало, що досить активно та предметно займаються розробкою питань з означеної проблематики дослідження такі науковці: К.А. Автухов, О.М. Бандурка, І.Г. Богатирьов, В.А. Бадира, Б.М. Головкін, О.М. Джужа, Т.А. Денисова, О.Г. Колб, В.Я. Конопельський, І.М. Копотун, В.О. Меркулова, А.Х. Степанюк, В.М. Трубников, С.Я. Фаренюк, І.С. Яковець. Поряд з цим, у контексті вибраної у цій науковій статті тематики, дослідження вчених носять одиничний та безсистемний характер, що й виступило додатковою підставою для постановки даного питання саме у такій площині.

Виклад основних положень. Якщо у цілому узагальнити інформацію, що стосується як окремо, так і разом взятого визначеного в законі (зокрема, в ст. 106 КВК України) заходу фізичного впливу, спеціального засобу і зброї, то їх зміст можна визначити таким чином: «Під заходами вгамування, що застосовуються до засуджених, позбавлених волі, слід розуміти закріплені у законі засоби психічного та фізичного впливу, які здійснюються персоналом органів та установ виконання покарань щодо правопорушника з числа осіб, які тримаються в місцях позбавлення волі, з метою припинення тих протиправних діянь, вчинення яких є правовою та фактичною підставою для їх застосування».

Отже, до системоутворюючих ознак, що складають зміст зазначеного поняття, варто віднести наступні, а саме – це:

1. Закріплені в законі заходи вгамівного характеру.

Важливість і необхідність цієї ознаки є очевидною та ґрунтується на вимогах п. 14 ст. 92 Конституції України, відповідно до якої діяльність органів та установ виконання покарань визначається виключно законом. Одним із видів кримінально-виконавчої діяльності, як це витікає із змісту ст. 106 КВК, є застосування у визначених в законі випадках до засуджених, позбавлених волі, заходів фізичного впливу, спеціальних засобів, гамівної сорочки та зброї. Поряд з цим, варто зазначити, що Конституційний Суд України у своєму рішенні від 9 липня 1998 року № 12-рп/98 (справа про тлумачення терміну «законодавство») роз'яснив, що до законодавства України, крім Конституції України та законів, відносяться постанови Верховної Ради України, міжнародні договори, згоду на які надала Верховна Рада України, укази Президента України, постанови та декрети Кабінету Міністрів України [2].

Враховуючи зазначене, до законодавчих актів, що регулюють питання застосування заходів вгамівного характеру до засуджених, позбавлених волі, необхідно віднести й постанову Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 року № 1024 «Про затвердження переліку та Правил застосування спеціальних засобів військовослужбовцями Національної гвардії під час виконання службових завдань», які залучаються до охорони та забезпечення правопорядку в УВП, відповідно до вимог ст. ст. 105 та ч. 6 ст. 106 КВК України.

У той самий час, закріплення порядку про застосування фізичної сили, спеціальних засобів і зброї до засуджених, позбавлених волі, у підзаконних нормативно-правових актах (Інструкції про організацію охорони засуджених у кримінально-виконавчих установах закритого типу, виховних колоній і СІЗО; Інструкції про порядок нагляду забезпечення безпеки та ізоляції засуджених, позбавлених волі; ПВР УВП; т. ін.) не можна вважати таким, що відповідає змісту рішення Конституційного Суду України, мова про яке велась вище.

Такий висновок, крім цього, витікає із змісту ст. 8 Конституції України, в якій визначено принцип верховенства права, а також ґрунтується на положеннях п. 1 постанови Пленуму

Верховного Суду України від 01.11.1996 р. № 9 «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя», відповідно до якої цей принцип є одним із пріоритетних при здійсненні правосуддя [3, с. 136]. Зокрема, у п. 2 даної постанови мова ведеться про те, що суди при розгляді конкретних справ мають оцінювати зміст будь-якого закону чи іншого нормативно-правового акту з точки зору його відповідності Конституції і в усіх необхідних випадках застосовувати Конституцію як акт прямої дії [3, с. 136].

Про важливість закріплених саме в законі, а не в інших нормативно-правових актах, правових підстав застосування заходів вгамівного характеру до осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, можна вести мову й з огляду вимог аналогії (відповідності, схожості тощо [4, с. 39]), а саме – положень ч. 2 ст. 41 КК України, у якій зазначено, що наказ або розпорядження є законним, якщо вони віддані відповідною особою в належному порядку та в межах її повноважень і за змістом не суперечить чинному законодавству та не пов'язані з порушенням конституційних прав та свобод людини і громадянина.

Щодо самих заходів вгамівного характеру, які застосовуються до правопорушників, то їх виключний перелік визначений у постанові Кабінету Міністрів України 20 грудня 2017 року № 1024 «Про затвердження переліку та Правил застосування спеціальних засобів військовослужбовцями Національної гвардії під час виконання службових завдань» [5].

2. Заходи психічного та фізичного впливу.

Мова в даному випадку ведеться про застосування до засуджених, позбавлених волі, психічного та фізичного насильства. При цьому, як з цього приводу зазначено в п. 4 постанови Пленуму Верховного Суду України від 26.06.1992 р. № 8 «Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів», правомірне застосування працівником правоохоронного органу до правопорушника фізичного впливу, спеціальних засобів або зброї виключає відповідальність за заподіяння шкоди [6, с. 101].

У науковій літературі під насильством розуміють застосування сили для досягнення чого-небудь, примусовий вплив на когось, щось [7, с. 401]. У юридичних джерелах розрізняють психічне та фізичне насильство. Так, у п. 8 постанови Пленуму Верховного Суду України від 26.06.1992 р. № 8 під насильством розуміється нанесення ударів, побоїв та тілесних ушкоджень, а під погрозою застосування насильства – висловлювання або дії про наміри особи застосувати насильство [6, с. 103-104]. У свою чергу, у п. 8 постанови Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2 «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» мова ведеться про насильство з особливою жорстокістю (п. 4 ч. 2 ст. 115 КК), коли потерпілому завдаються особливі фізичні, психічні чи моральні страждання [8, с. 204], а в п. 28 – про жорстоке поведіння, під яким слід розуміти безжалісні, грубі діяння, що завдають потерпілому фізичних чи психічних страждань (мордування, систематичне заподіяння тілесних ушкоджень чи побоїв, позбавлення їжі, води, одягу, житла тощо) [8, с. 212].

У п. 5 постанови Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 10 «Про судову практику у справах про злочини проти власності» мова ведеться й про інші види насильства (насильства, що не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого та насильство, небезпечне для життя чи здоров'я особи) [9, с. 428]. Зокрема, під насильством, що не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, розуміється умисне заподіяння легкого тілесного ушкодження, що не спричинило короточасного розладу здоров'я або незначної втрати працездатності, а також вчинення інших насильницьких дій (завдання удару, побоїв, незаконне позбавлення волі) за умови, що вони не були небезпечними для життя чи здоров'я в момент заподіяння. При цьому, небезпечне для життя чи здоров'я насильство (ст. 187, ч. 3 ст. 189 КК) – це умисне заподіяння потерпілому легкого тілесного ушкодження, що спричинило короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності, середньої тяжкості або тяжке тілесне ушкодження, а також інші насильницькі дії, які не привели до вказаних наслідків, але були небезпечними для життя чи здоров'я в момент їх вчинення. До таких, зокрема, відноситься насильство, що привело до втрати свідомості чи мало характер мордування, придушення за шию, скидання з висоти, застосування спеціальних знарядь тощо [9, с. 429].

Виходячи з цього, слід визнати, що заходи насильства, що застосовуються персоналом ДКВС України до засуджених, позбавлених волі, не мають носити тих ознак протиправності, мова про які велася вище, а саме: нанесення тілесних ушкоджень або смерті потерпілого не можуть носити умисний характер та не перевищувати межі необхідної оборони чи затримання злочинця. До таких, як це витікає із змісту п. 4 постанови Пленуму Верховного Суду України від

26.04.2002 р. № 1 «Про судову практику у справах про необхідну оборону», відноситься умисне заподіяння тому, хто посягає, тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці захисту або обстановці затримання злочинця [10, с. 170].

Щодо психічного насильства, то в юридичній літературі, зокрема при кваліфікації злочинів проти власності, під ним розуміють будь-яку погрозу (заякування словами, жестами, демонстрацією зброї тощо), яка спрямована на те, щоб у потерпілого склалося враження, що якщо він протидіятиме особі, яка її висловила, або не виконав її вимог, то погроза буде реалізована [9, с. 430]. З огляду цього, психічне насильство, яке може застосовуватись персоналом органів та установ виконання покарань, може носити характер та зміст насильства, мова про яке велась вище, при умові дотримання меж необхідної оборони та затримання злочинця (ст. ст. 36, 38 КК України).

3. Заходи вгамівного порядку може застосовувати тільки персонал ДКВС України та інші особи, залучені до цієї діяльності згідно закону (ч. 6 ст. 106 КВК).

У ст. 14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» визначено виключний перелік осіб, які відносяться до категорії персоналу органів та установ виконання покарань. При цьому, варто мати на увазі, що такою вважається тільки та особа, яка не тільки відповідає вимогам, що пред'являються персоналу ДКВС України (ст. 16 Закону), але й приступила до виконання своїх повноважень після видання відповідного наказу про прийняття на службу (роботу), з яким вона ознайомилась під розпис; письмового ознайомлення з функціональними обов'язками та інших формальних вимог, визначених у нормативно-правових актах, що стосуються сфери її діяльності. До додаткових таких вимог, як це витікає із змісту п. 81.1 ЄПП, слід віднести також успішну здачу персоналом органів та установ виконання покарань іспитів, що пов'язані зі знанням міжнародних і регіональних документів і норм у сфері прав людини, особливо Європейської Конвенції з прав людини та Європейської Конвенції по запобіганню катувань та нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження або покарання, а також вивчення застосування Європейських пенітенціарних правил (ЄПП). У той самий час, слід констатувати, що кожна особа, яка на законних підставах перебуває в УВП має право на необхідну оборону, у тому числі із застосуванням для цього будь-яких предметів, крім тих, виключне право на які визначено тільки для персоналу ДКВС України та приданих сил (ст. 105 та ч. 6 ст. 106 КВК).

4. Заходи вгамування застосовуються лише щодо осіб, які тримаються в місцях позбавлення волі.

До таких осіб відносяться засуджені до покарання у виді позбавлення волі на певний строк, вирок щодо яких набрав законної сили (ст. 532 КПК) та був звернутий до виконання (ст. 535 КПК) відповідно до вимог кримінально-виконавчого законодавства України (ст. ст. 86-99 КВК). Поряд з цим, при вчиненні дій, мова про які ведеться в ч. 1 ст. 106 КВК, іншими особами, які на законних підставах перебувають у виправних колоніях (ст. ст. 22-25 та ст. 110 КВК), персонал не вправі застосовувати фізичну силу, спеціальні засоби та зброю, а здійснювати заходи, що складають зміст необхідної оборони (ст. 36 КК). У таких випадках право на застосування заходів фізичного характеру мають лише працівники колонії (ст. ст. 42-46 Закону України «Про Національну поліцію») або особи з числа військовослужбовців Національної гвардії України (ст. ст. 15-19 Закону України «Про Національну гвардію України»).

5. Заходи вгамівного характеру здійснюються лише щодо засудженого, який вчинив правопорушення, що визначені в ч. 1 ст. 106 КВК як підстава для їх застосування.

В юриспруденції під правопорушенням розуміють суспільно-небезпечне або шкідливе, протиправне діяння, вчинене деліктоздатним суб'єктом (фізичною чи юридичною особою), за здійснення якого передбачена юридична відповідальність [11, с. 451]. Разом з тим, у контексті досліджуваної тематики, застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї до засуджених, позбавлених волі, можливе лише при вчиненні тільки тих правопорушень, мова про які ведеться у ч. 1 ст. 106 КВК. Якщо ж ця вимога персоналом ДКВС України дотримана не буде, то судом це може бути кваліфіковано як перевищення службових повноважень (п. 5 постанови Пленуму Верховного Суду України від 26.12.2003 р. № 15 «Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень» [12, с. 255]).

6. Мета застосування заходів вгамівного характеру є та, що визначена в ч. 1 ст. 106 КВК, а саме: а) припинення вказаних у цій статті протиправних посягань (вчинення фізичного опору; злісне невиконання законних вимог; прояви буйства; т. ін.); б) запобігання заподіяння правопорушником шкоди оточенню або собі. Останнє пов'язано з тим, що завдання засудженими шкоди самому собі, включаючи самогубство, вважається у юридичній практиці як одне із форм ухилення

від відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк та відноситься до заборон, що визначені в ч. 4 ст. 107 КВК України.

7. Для застосування до засуджених, позбавлених волі, фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї мають бути правові та фактичні підстави.

Під правовими підставами науковці розуміють врегулювання тих чи інших суспільних відносин нормами права [13, с. 146]. У контексті досліджуваної проблематики, правові підстави застосування персоналом колоній заходів вгамівного характеру до засуджених, позбавлених волі, закріплені в КВК (ст. ст. 105, 196) та в спеціальних законах («Про Державну кримінально-виконавчу службу України»; «Про Національну поліцію»; «Про Національну гвардію України»), а також у відомчих нормативно-правових актах (ПВР УВП, Інструкціях по організації охорони та нагляду у виправних і виховних колоніях).

У свою чергу, під фактичними підставами такої діяльності персоналу ДКВС України учені пропонують розуміти реальну поведінку правопорушника у тих ситуаціях, що визначені у законі як правові підстави застосування до них заходів вгамування [13, с. 146]. При цьому, значна кількість дослідників з означеної проблематики доводять у своїх роботах, що пріоритетними у всіх випадках, крім тих, коли правопорушник створив реальну, невідворотну у ситуації, що склалась, загрозу для життя або здоров'я особи, яка захищається, є фактичні підстави застосування передбачених у законі заходів вгамівного характеру [14, с. 10-11].

Висновок. Виходячи з проведеного аналізу, варто зазначити, що як попередню, так й інші системоутворюючі ознаки досліджуваного у цій роботі поняття слід розглядати як взаємодіючий комплекс, на підставі якого можна повно та всебічно з'ясувати соціально-правову сутність та зміст заходів вгамування, що застосовуються до засуджених, позбавлених волі. При цьому, теоретичне значення сформульованого у даному дослідженні поняття полягає у тому, що на доктринальному рівні розширені межі знань про соціальну складову такої правової категорії, як застосування визначених у законі заходів вгамування у сфері виконання покарань України, тобто як обставини, що не тільки вимагає злочинність діяння з боку осіб, які вправі їх застосовувати але й є суспільно корисною у контексті забезпечення правопорядку у місцях позбавлення волі та запобігання суспільно небезпечним наслідкам від протиправних діянь правопорушників з числа засуджених, які тримаються у виправних і виховних колоніях.

Практичне ж значення виведеного у цій роботі поняття виражається у тому, що у ньому сформульовано науково обґрунтований алгоритм дій персоналу ДКВС України у випадках, коли виникають правові та фактичні підстави застосування до засуджених, позбавлених волі, фізичної сили, спеціальних засобів, гамівної сорочки та зброї. При цьому доведено, що основу такої діяльності мають складати принципи законності, гуманності та справедливості, а також фактичні підстави застосування заходів вгамівного характеру до правопорушників у виправних і виховних колоніях. При іншому підході, як встановлено на науковому рівні, такі дії правоохоронців можуть бути кваліфіковані судом як катування [15]; перевищення меж необхідної оборони [16]; перевищення службових повноважень [17] та інші обставини, що кваліфікуються як злочинне діяння [18].

Список використаних джерел:

1. Застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї у місцях позбавлення волі : навчальний посібник / за заг. ред. д. ю. н., проф. О.М. Джужи та д. ю. н., проф. О.Г. Колба. Київ : Вид-во Кондор, 2016. 236 с.
2. Рішення Конституційного Суду України «У справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміна «законодавство»)» №12 рп/98 від 9 липня 1998 року. *Офіційний вісник України*. 1998. №32. Ст. 1209.
3. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя : постанова Пленуму Верховного Суду України від 0.11.1996 р. № 9 // Постанова Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах / уклад. В.В. Рожнова, А.С. Сизоненко, Л.Д. Удалова. Київ : ПАЛІВОДА А. В., 2011. С. 136-141.
4. Булько А.Н. Большой словарь иностранных слов. 35 тысяч слов. Изд. 3-е, испр., перераб. Москва : Мартин, 2010. 704 с.
5. Про затвердження переліку та Правил застосування спеціальних засобів військовослужбовцями Національної гвардії під час виконання службових завдань: постанова Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 р. № 1024. *Офіційний вісник України*. 2018. №3. Ст. 117.

6. Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність працівників правоохоронних органів : постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.06.1992 р. № 8. *Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах*: уклад. В.В. Рожнова, А.С. Сизоненко, Л.Д. Удалова. Київ : ПАЛИВОДА А.В., 2011. С. 100-108.

7. Великий глумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. 864 с.

8. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2. *Постанова Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах* / уклад. В.В. Рожнова, А.С. Сизоненко, Л.Д. Удалова. Київ : ПАЛИВОДА А.В., 2011. С. 202-212.

9. Про судову практику у справах про злочини проти власності : постанова Пленуму Верховного Суду України від 11.06.2009 р. № 10. *Постанова Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах* / уклад. В.В. Рожнова, А.С. Сизоненко, Л.Д. Удалова. Київ : ПАЛИВОДА А.В., 2011. С. 427-438.

10. Про судову практику у справах про необхідну оборону: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 1. *Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах* / уклад. В.В. Рожнова, А.С. Сизоненко, Л.Д. Удалова. Київ : ПАЛИВОДА А.В., 2011. С. 169-171.

11. Правознавство : словник термінів : навчальний посібник / за ред. В.Г. Гончаренка. Київ : Юрис. консульт. 2007. 438 с.

12. Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень : постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 грудня 2003 р. № 15. *Постанова Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах* / уклад. В.В. Рожнова, А.С. Сизоненко, Л.Д. Удалова. Київ : ПАЛИВОДА А.В., 2011. С. 254-258.

13. Криминологія : підручник / В.В. Голіна, Б.М. Головін, М.Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В.В. Голіни, Б.М. Головіна. Харків : Право, 2014. 440 с.

14. Жданова І.Є. Фізичний або психічний примус як обставина, що визначає злочинність діяння : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ : Нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2013. 20 с.

15. Телесніцький Г.Н. Кримінальна відповідальність за катування : порівняльно-правове дослідження : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків : ХНУВС, 2013. 20 с.

16. Гусар Л.В. Необхідна оборона : криминологічні та кримінально-правові аспекти : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків : ХНУВС, 2009. 20 с.

17. Коваленко В.П. Кримінальна відповідальність за зловживання владою або службовим становищем, вчинене працівником правоохоронного органу : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ : НАВСУ, 2009. 20 с.

18. Жупіна О.С. Розслідування насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків: 12.00.09. Київ : НАВСУ, 2009. 20 с.